

ПРОФСПІЛКОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО ФРАНЦІЇ У XVIII – НА ПОЧ. XX СТ.

Магась-Демидас Юлія Іванівна,

к.і.н., доцент

доцент кафедри права та публічного управління,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Вступ. Ключовою ознакою громадянського суспільства є розвиток громадських об'єднань, зокрема професійних. Останні мають давню історію. В усі час їхній розвиток залежав від законодавчої бази, яка відображала ставлення влади до громадських організацій. Вивчення історичного досвіду, зокрема зарубіжного, сприяє вдосконаленню правового регулювання профспілок у сучасній державі.

Мета роботи: здійснити загальний огляд законодавства Франції XVIII-поч. XX ст. у сфері регулювання діяльності професійних об'єднань.

Методи. У процесі дослідження застосовувалися історичний, хронологічний, порівняльно-правовий методи, що дозволило проаналізувати нормативно-правову базу та наслідки її реалізації у сфері праці у вказаний період розвитку французької держави.

Результати та обговорення. Організації для захисту інтересів робітників почали виникати у Франції ще в часи середньовіччя. Це були об'єднання ремісників-підмайстрів, які одразу викликали вороже ставлення з боку влади. Вони суворо переслідувалися цілим рядом ордонансів іще з XIV ст. Останні забороняли будь-які зібрання, об'єднання робітників, які намагалися боротися за підвищення заробітної плати. Серед них були акти Франциска I (1539 р.), та королів Людовиків (1720, 1749 р.р.). Однак вони не зупинили розвитку ремісничих об'єднань.

До кінця XVIII ст. з'явився новий тип організацій – професійні робітничі спілки. Проти них також здійснювалася боротьба, але вже буржуазією. Генеральний контролер фінансів А.-Р. Тюрго хоч і реалізовував кроки щодо

лібералізації економіки, проте вороже поставився до робітничих об'єднань. Його едикт 1776 р. скасовував цехову організацію й забороняв, водночас, професійні робітничі спілки.

Політика революційної Франції щодо громадських об'єднань була непослідовною. Зокрема, у серпні 1789 р. було прийнято закон, який забороняв будь-які коаліції. Разом з тим, наступного року проголошено закон, у якому йшлося про право громадян мирно збиратися й створювати вільні товариства за умов дотримання чинного законодавства. Закон 2-17 березня 1791 р. вперше проголошував принцип свободи праці, але знову містив заборону створення об'єднань, а конституція 3 вересня 1791 р. дарувала громадянам право збиратися мирно і без зброї. У таких складаних умовах робітничі об'єднання намагалися продовжувати свою діяльність.

Особливо заважав розвитку професійних спілок закон Шапельє, прийнятий в червні 1791 р. В ньому проголошувалась ідейна боротьба проти будь-якого прагнення об'єднати «вільні індивідуальності». У вказаному акті громадянам хоч і дозволялося проводити зібрання, проте заборонялося збиратися за професійною ознакою з метою захисту спільних інтересів. «У державі нема тепер корпорацій, є лише особистий інтерес кожної людини й інтерес суспільства – нічого більше. Нікому не дозволено навіювати громадянам ще один проміжний інтерес і відволікати їх від спільної справи, пробуджуючи корпоративний дух», – йшлося в акті. Пункт 8 оголошував злочинним будь-яке зібрання робітників, підмайстрів чи ремісників. Законом 6 жовтня 1791 р. було заборонено спілки землеробських робітників. За їх створення передбачалися штраф або ув'язнення.

В період якобінської диктатури 25 червня 1793 р. було видано декрет, який під загрозою 10 років каторжних робіт забороняв поліції й адміністрації посягати на коаліції. Однак період свободи спілок і об'єднань тривав не довго, наступив період реакції й уже декретами 30 жовтня 1793 р., 25 листопада 1794 р. та конституцією 1795 р. послідовно обмежувалися права зібрань та спілок. Акти спрямовувалися, головним чином, проти якобінських клубів, проте

адміністрація діяла нерозбірливо й застосовувала їх однаково до всіх виді об'єднань.

Асоціації ремісників та робітників намагалися виживати в умовах переслідувань. Часом поліція закривала очі на їхню діяльність. Проте, коли відкрито піднімалися питання заробітної плати чи покращення умов праці, суди й вища адміністрація безжалісно їх переслідували. Звинувачення здійснювались на підставі промислового статуту й статей 414-416 кримінального кодексу 1810 р. За намагання домогтися підвищення зарплати та припинити роботу робітничі асоціації, відповідно до кримінального кодексу, каралися ув'язненням від 1 до 3 міс., а їхні лідери підлягали поліційному нагляду від 2 до 5 років. Об'єднання підприємців підлягали покаранню лише в тому випадку, якщо вони створювалися із метою зменшення заробітної плати, і покарання тут були значно м'якшими.

Після революції 1848 р. прийнята конституція надавала громадянам право об'єднуватися в спілки. Але двоїстість ставлення до робітничого питання зберігалася. Відповідно до редакції кримінального кодексу 1849 р., роботодавці підлягали кримінальній відповідальності за будь-яку домовленість щодо зниження заробітної плати, однак передбачалася також відповідальність робітників за їхню домовленість щодо проведення страйку, скорочення робочого дня, підвищення зарплати. Ст. 416 передбачала величезний штраф за заворушення й насильство як проти роботодавців, так і проти робітників. На практиці ці суворі міри застосовувалися переважно проти робітників, а не проти роботодавців. Декрет Наполеона III від 2 березня 1852 р. дозволяв тільки спілки, створені на підставі попереднього урядового дозволу.

Варто зазначити, що уряд, поряд із підозрілим ставленням, водночас усвідомлював економічну доцільність певних об'єднань у виробничій сфері. Так, з кінця XVIII ст. безперешкодно відкривалися організації підприємців та допускалися товариства взаємодопомоги, навіть якщо вони складалися з ремісників чи робітників. Вони надавали допомогу в разі хвороби, безробіття, бідності чи старості. У 1893 р. в державі нараховувалося до 160 товариств, із

яких було 132 професійних із 11 тис. членів. У Парижі були дозволені також професійні об'єднання булочників, м'ясників, а на поч. ХІХ – теслярів, каменярів та мостівників, оскільки в них була зацікавлена столична влада.

Новий етап у розвитку профспілкового руху почався за Третьої республіки, коли 21 березня 1884 р. було видано закон про створення професійних синдикатів. Акт скасовував закон Шапельє і ст. 416 кримінального кодексу. Він надавав право створювати без урядового дозволу синдикати чи професійні асоціації для досягнення загальних цілей (для захисту економічних, промислових, комерційних та сільськогосподарських інтересів). Для створення організації потрібно було не менше 20 осіб. Об'єднання створювалися явочним порядком: потрібно було подати заяву до місцевого відділу поліції, додавши при цьому один екземпляр статуту із зазначенням прізвищ членів правління. Останні повинні були бути французькими підданими і володіти всіма громадянськими правами. Синдикати отримали право об'єднуватися в федерації. Синдикати мали статус юридичних осіб, однак могли купувати нерухомість виключно для зібрань, шкіл та бібліотек. Могли створювати організаційні бюро й каси взаємодопомоги, брати участь у виробничих спорах та вносити пропозиції вдосконалення у своїй професійній галузі. Члени синдикату могли вийти з його складу в будь-який момент, зберігаючи при цьому членство в касі взаємодопомоги (за умови сплати членських внесків). Синдикат міг бути закритий рішенням суду. За порушення вказаного закону встановлювалася відповідальність у вигляді грошового штрафу.

Таким чином, вперше у французькому законодавстві було визнано право вільно організовувати спілки. Закон закріпив те, що вже було фактично завойовано робітниками: на той момент існувало вже до 500 синдикатів, які об'єднували 60 тис. робітників. Однак, і після прийняття цього закону траплялися випадки примусового закриття об'єднань: головним чином, через порушення формальностей закону, оголошення спілками бойкоту тощо.

У серпні того ж року міністр внутрішніх справ видав циркуляр, у якому рекомендував місцевим органам влади сприяти організації синдикатів,

роз'яснювати їм їхні нові права та обов'язки. Вказувалося, що кожен синдикат може поширюватися на всю територію Франції, що жінки також можуть бути членами об'єднань. Спочатку робітники поставилися до закону із недовірою. Профспілки продовжували створюватися, не спираючись на новий закон, та й завдання вони часом ставили ширше, ніж суто економічні, цікавлячись політикою. Це ставлення дещо змінилося в 1889 р., коли відання синдикатами було переведено із міністерства внутрішніх справ до міністерства торгівлі.

У другій половині XIX ст. були спроби змінити профспілкове законодавство. Зокрема, в одному із законопроектів пропонувалося звужити діяльність профспілок, відновивши ст. 416 кримінального кодексу, а в іншому – встановити відповідальність роботодавців за перешкоджання робітникам вступу до профспілок та обмеження розвитку останніх. Ці та інші проекти остаточно прийняті не були.

Циркуляр міністра торгівлі, виданий на початку 1900 р., посилював статус профспілок. У ньому фабричній інспекції пропонувалося мати справу безпосередньо з секретарями робітничих організацій. Згодом декретом було запроваджено «ради праці», до складу яких входили як представники синдикатів роботодавців, так і профспілок.

Висновки. Іще з часів середньовіччя у Франції виникали громадські об'єднання із метою захисту інтересів ремісників. Розвиток ринкової економіки спричинив появу робітничого класу, а отже й нового типу асоціацій – професійних спілок. Влада розуміла соціально-економічну доцільність існування таких об'єднань, але, разом з тим, побоювалася перетворення їх на вагому суспільно-політичну силу. Тому в різні періоди розвитку держави, як революційні, так і реакційні, спостерігалася двоїста політика: правові норми, з одного боку, допускали певні права й свободи громадян, однак з іншого, намагалися в різний спосіб обмежити свободу діяльності професійних синдикатів. Остаточне надання законного статусу професійним спілкам було закріплено законом 1884 р.